

SPORRONG A LÖNNROTHOVÁ proti ŠVÉDSKU

Rozsudok z 23. septembra 1982

NEOFICIÁLNE ZHRNUTIE A OKOLNOSTI PRÍPADU

A. Základné skutočnosti

Pani M. Sporrongová, pán C.-O. Sporrong a pani B. Atmerová ako spoloční dedičia po nebohom pánovi E. Sporrongovi sú vlastníkami pozemku na Nižnom Norrmalme v centre Štokholmu, na ktorom sa nachádza budova postavená v 60-tych rokoch 19. storočia. V júli 1956 vláda vydala v prospech mestskej rady územné vyvlastňovacie povolenie, ktoré sa týkalo 164 nehnuteľností vrátane pozostalosti po pánovi Sporrongovi. Účelom vyvlastnenia bolo vybudovanie viaduktu a parkoviska v tejto oblasti. V súlade so zákonom o vyvlastňovaní z roku 1917 vláda stanovila päťročnú lehotu, počas ktorej mala mestská rada pod sankciou neplatnosti vyvlastňovacieho povolenia doručiť vlastníkom predvolanie, aby sa dostavili pred súd prejednávajúci otázky nehnuteľného majetku za účelom stanovenia náhrady za vyvlastnenie. Táto lehota bola predĺžená v roku 1961, 1964 a 1969, pričom v poslednom roku bola predĺžená na desať rokov. V máji 1979 bolo toto povolenie zrušené na žiadosť mestskej rady, ktorá v tom čase uplatňovala politiku znižovania počtu áut v meste a zastávala existujúci spôsob stavebného rozvoja. V období od roku 1954 do 1979 bola na daný nehnuteľný majetok vydaná stavebná uzávera.

Majetok pani I. M. Lönnrothovej, ktorý sa rovnako nachádzal v centre Štokholmu, podliehal vyvlastňovaciemu povoleniu od roku 1971 do 1979 a stavebnej uzávere od roku 1968 do 1980. Nehnuteľnosti boli ponúknuté na predaj pri siedmich rôznych príležitostiach, ale perspektívni kupujúci odstúpili po konzultáciách s orgánmi mestskej rady.

V tom čase švédske právo neumožňovalo požadovať skrátenie platnosti povolení alebo odškodnenie za stratu spôsobenú dĺžkou platnosti povolení alebo ich nevyužitím. Zákon, ktorý bol zmenený v roku 1972, stále vylučuje druhú z uvedených možností.

B. Konanie pred Európskou komisiou pre ľudské práva

Prípád sa začal dvoma sťažnosťami z augusta 1975, pričom jednu z nich podali Európskej komisii pre ľudské práva (ďalej len „Komisia“) spoludedičia pozostalosti po pánovi Sporrongovi (ďalej len „pán Sporrong“)¹ a druhú pani Lönnrothová. Sťažovali sa na neoprávnené zasahovanie do ich práva na pokojné užívanie svojho majetku zaručeného článkom 1 Dodatkového protokolu. Takisto tvrdili, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru tým, že o otázkach vyvlastnenia a odškodnenia nebolo v primeranom čase rozhodnuté švédskymi súdmi; ako aj článok 13 na základe toho, že nemali žiadny účinný právny prostriedok nápravy pred národným orgánom proti porušovaniu svojich práv, ktoré vyplývalo z vyvlastňovacích povolení a stavebnej uzávery. Nakoniec tvrdili, že bol porušený článok 14 a odvolávali sa na články 17 a 18.

Vo svojej správe z 8. októbra 1980 Komisia vyslovila názor, že bol porušený článok 13 Dohovoru (desiatimi hlasmi k dvom, štyria sa zdržali hlasovania). Na druhej strane rozhodla, že nebol porušený článok 1 Dodatkového protokolu (desiatimi hlasmi k trom), článok 6 ods. 1 Dohovoru (jedenástimi hlasmi k piatim) alebo články 14, 17 a 18 Dohovoru (jednohlasne).

Švédska vláda a Komisia postúpili prípad Európskemu súdu pre ľudské práva (ďalej len „Súd“).

VÝŇATOK Z ROZSUDKU

PRÁVNY STAV

I. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 1 DODATKOVÉHO PROTOKOLU

56. Sťažovatelia sa sťažovali na dĺžku platnosti vyvlastňovacích povolení sprevádzaných stavebnou uzáverou, ktorá sa týkala ich majetku. Podľa ich názoru táto skutočnosť predstavovala nezákonné zasahovanie do ich práva na pokojné užívanie svojho majetku, ako ho zaručuje článok 1 Dodatkového protokolu, ktorý ustanovuje:

„Každá fyzická alebo právnická osoba má právo pokojne užívať svoj majetok. Nikoho nemožno zbaviť jeho majetku s výnimkou verejného záujmu a za podmienok, ktoré ustanovuje zákon a všeobecné zásady medzinárodného práva.

Predchádzajúce ustanovenie nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom a zabezpečili platenie daní a iných poplatkov alebo pokút.“

¹ Poznámka prekladateľa

57. Súd vo svojom rozsudku z 13. júna 1979 v prípade Marckx označil nasledovné za predmet tohto článku:

„Uznávajúc právo každého na užívanie svojho majetku, článok 1 v podstate garantuje právo vlastnícke. Slová 'majetok', 'vlastníctvo', 'užívanie majetku', v angličtine '*possessions*' a '*use of property*' (vo francúzštine: '*biens*', '*propriété*', '*usage des biens*') zreteľne umožňujú si to myslieť; '*travaux préparatoires*' to z ich strany potvrdzujú bez dvojznačnosti: redaktori sústavne hovorili o 'práve na vlastníctvo', aby opísali náplň postupných návrhov, z ktorých vzišiel aktuálny článok 1“. (séria A, č. 31, str. 27, ods. 63)

Je potrebné stanoviť, či sa sťažovatelia môžu sťažovať na zásah do tohto práva a ak áno, či zásah bol oprávnený.

1. Existencia zásahu do práva sťažovateľov na majetok

58. Sťažovatelia nenamietali, že dané vyvlastňovacie povolenia a stavebná uzávera boli samy osebe nezákonné. Na druhej strane sa sťažovali na dĺžku lehôt, ktoré boli poskytnuté mestu Štokholm na začatie súdnych konaní na stanovenie náhrady za vyvlastnenie (v prípade pána Sporronga päť rokov predĺžených o tri, potom o päť a nakoniec o desať rokov a desať rokov v prípade pani Lönnrothovej; pozri ods. 11–14 a 20 rozsudku). Takisto sa sťažovali na skutočnosť, že vyvlastňovacie povolenia a stavebné uzávery boli udržiavané v platnosti po dlhý čas (dvadsaťtri a osem rokov pri povoleniach; dvadsaťpäť a dvanásť rokov pri stavebnej uzávere; pozri ods. 18 a 25). Poukázali na nepriaznivý účinky na ich právo na majetok, ktoré boli údajne zapríčinené týmito opatreniami, keď boli takto kombinované. Tvrdili, že stratili možnosť predaja svojich nehnuteľností za normálnu trhovú cenu. Dodali, že by museli podstúpiť príliš veľké riziko, ak by investovali do svojich nehnuteľností, a že ak by predsa začali realizovať práce po získaní stavebného povolenia, boli by povinní zaviazat sa, že nebudú v prípade vyvlastnenia požadovať žiadnu náhradu za výsledné kapitálové zhodnotenie. Takisto tvrdili, že by museli čeliť ťažkostiam pri získavaní hypoték, ak by sa o ne snažili. Nakoniec pripomenuli, že akákoľvek „nová stavba“ na ich vlastných pozemkoch bola zakázaná.

Hoci netvrdili, že boli formálne a definitívne zbavení svojho majetku, pán Sporrong a pani Lönnrothová tvrdili, že sporné povolenia a zákazy obmedzovali užívanie ich majetku a nakladanie s ním, pričom tieto obmedzenia boli neprimerané a neboli podkladom na žiadne odškodnenie. Ich právo na majetok bolo preto, tak ako tvrdili, pozbavené svojej podstaty, kým boli dané opatrenia v platnosti.

59. Vláda uznala, že trhové sily by mohli podstatne sťažiť predaj alebo prenájom nehnuteľného majetku, ktorý bol predmetom vyvlastňovacieho povolenia, a že čím dlhšie by toto povolenie ostalo v platnosti, tým vážnejší by tento problém bol. Takisto uznali, že stavebná uzávera obmedzila normálny výkon práva na majetok. Trvali však na tom, že také povolenia a zákazy boli štandardným znakom mestského plánovania a neobmedzili právo vlastníkov na „pokojnú užívanie (svojho) majetku“ v zmysle článku 1 Dodatkového protokolu.

60. Súd nemôže prijať tento argument.

Hoci vyvlastňovacie povolenia neporušili z právneho hľadiska právo vlastní-

kov na užívanie a nakladanie so svojím majetkom, v praxi však jednako výrazne znížili možnosť jeho výkonu. Takisto ovplyvnili samotnú podstatu vlastníctva tým, že vopred uznali, že akékoľvek vyvlastnenie by bolo zákonné a oprávňovalo by mesto Štokholm na vyvlastnenie, kedykoľvek by to uznalo za účelné. Právo sťažovateľov na majetok sa preto stalo pochybné a zrušiteľné.

Stavebná uzávera bezpochyby obmedzila právo sťažovateľov užívať svoj majetok.

Súd sa takisto domnieva, že povolenia a zákazy by sa mali v zásade preskúmať spoločne okrem prípadov, ak si môže analýza prípadu vyžadovať rozlišovanie medzi nimi. Je to preto, že aj keď tu nevyhnutne nebola žiadna právna spojitosť medzi opatreniami (pozri ods. 35) a aj napriek tomu, že mali rozdielnu dobu platnosti, tieto opatrenia sa dopĺňali a mali spoločný cieľ umožniť rozvoj mesta v súlade s následnými plánmi, ktoré boli na tento účel pripravené.

Preto došlo k zásahu do práva sťažovateľov na majetok a ako Komisia správne zdôraznila, následky takého zásahu boli bezpochyby závažnejšie pre spojené použitie vyvlastňovacích povolení a stavebnej uzávery počas dlhého obdobia.

2. Oprávnenie na zásah do práva sťažovateľov na majetok

61. Ostáva stanoviť, či zásah zistený Súdom bol porušením článku 1.

Tento článok obsahuje tri rozdielne pravidlá. Prvé pravidlo, ktoré má všeobecnú povahu, vyhlasuje zásadu pokojného užívania majetku a je stanovené v prvej vete prvého odseku. Druhé pravidlo zahŕňa pozbavenie majetku a podlieha určitým podmienkam a nachádza sa v druhej vete toho istého odseku. Tretie pravidlo, ktoré je obsiahnuté v druhom odseku, uznáva okrem iného právo štátov na kontrolu užívania majetku v súlade so všeobecným záujmom prijímaním takých zákonov, ktoré považujú za nevyhnutné na určitý účel.

Súd musí stanoviť, či posledné dve pravidlá sú aplikovateľné predtým, ako posúdi, či bolo prvé pravidlo dodržané.

a) Aplikovateľnosť druhej vety prvého odseku

62. V prvom rade je nevyhnutné pripomenúť, že švédske orgány neuskutočnili vyvlastnenie majetku sťažovateľov. Sťažovatelia preto neboli nikdy oficiálne „zbavení svojho majetku“: boli oprávnení užívať, predáť, odkázať, darovať alebo zaťažiť hypotékou svoj majetok.

63. Pri neexistencii oficiálneho vyvlastnenia, t. j. prevodu vlastníctva, Súd zastáva názor, že bude musieť hlbšie preskúmať a vyšetriť skutočnosti situácie, na ktorú sa sťažovatelia sťažovali (pozri *mutatis mutandis* rozsudok Van Droogenbroeck z 24. júna 1982, séria A, č. 50, str. 20, ods. 38). Pretože zámerom Dohovoru je zaručovať práva, ktoré sú „praktické a účinné“ (pozri rozsudok Aireyová z 9. októbra 1979, séria A, č. 32, str. 12, ods. 24), treba stanoviť, či sa táto situácia považuje za vyvlastnenie *de facto*, ako namietali sťažovatelia.

Podľa názoru Súdu všetky účinky, na ktoré sa sťažovatelia sťažovali (pozri

ods. 58), pochádzajú zo zníženia možnosti nakladať s daným majetkom. Tieto účinky spôsobili obmedzenia práva na majetok, ktoré sa stalo nezaručené, a vyplynuli z dôsledkov týchto obmedzení na hodnotu nehnuteľností. Napriek skutočnosti, že dané právo stratilo niečo na svojej podstate, nezmizlo úplne. Účinky daných opatrení nie sú také, aby sa mohli prirovnať k pozbaveniu majetku. Súd v tejto súvislosti poznamenáva, že sťažovatelia mohli pokračovať v užívaní svojho majetku a že hoci sa stal obtiažnejším predaj nehnuteľností ovplyvnených vyvlastňovacími povoleniami a stavebnou uzáverou v Štokholme, možnosť predaja stále existovala; podľa informácie vlády sa uskutočnilo niekoľko desiatok predajov (pozri ods. 30 rozsudku).

V tomto prípade preto nie je žiadny priestor pre aplikáciu druhej vety prvého odseku.

b) Aplikovateľnosť druhého odseku

64. Stavebné uzávery znamenajú zjavne kontrolu „užívania majetku [sťažovateľov]“ v zmysle druhého odseku.

65. Na druhej strane vyvlastňovacie povolenia neboli zamerané na obmedzenie alebo kontrolu takého užívania. Pretože boli počiatočným krokom v procese, ktorý viedol k pozbaveniu majetku, nepatria pod druhý odsek. Musia byť preskúmané podľa prvej vety prvého odseku.

c) Súlad s prvou vetou prvého odseku vzhľadom na vyvlastňovacie povolenia

66. Sťažnosti sťažovateľov sa v prvom rade týkali dĺžky lehôt, ktoré boli poskytnuté mestu Štokholm, a sťažovatelia ich považovali za rozporné so švédskym právom a s Dohovorom.

67. Zákon z roku 1917 neobsahoval žiadne ustanovenie ani o dĺžke lehoty, počas ktorej má vyvlastňujúci orgán začať súdne konanie s cieľom stanoviť náhradu za vyvlastnenie, ani o predĺžení platnosti povolení.

Podľa pána Sporronga a pani Lönnrothovej bolo zaužívané, že od nadobudnutia platnosti zákona bol jeden rok bežnou lehotou na doručenie predvolania dostaviť sa na súd prejednávajúci otázky nehnuteľností. Pretože lehoty boli v tomto prípade päť a desať rokov, uvádzalo sa, že pôvodné povolenia nemali žiadny právny základ. To isté sa uvádzalo v súvislosti so sťažnosťou na trojnásobné predĺženie povolenia týkajúceho sa majetku pána Sporronga.

Žalovaný štát odpovedal, že vydanie a predĺženie povolení bolo v súlade so švédskym právom. Namietal, že ak vláda bola oprávnená stanoviť lehotu platnosti pôvodného povolenia, bola rovnako oprávnená predĺžiť povolenie v prípade neexistencie akéhokoľvek ustanovenia, ktoré by ustanovovalo opak.

68. Súd sa nedomnieva, že by mal vyriešiť tento rozdielny názor na interpretáciu švédskeho práva. Aj keď napadnuté povolenia neboli v rozpore s týmto právom, ich súlad s ním by nezakladal skutočnosť, že boli v súlade s právom, ktoré zaručoval článok 1.

69. Skutočnosť, že povolenia nepatrili do rámca druhej vety prvého odseku ani druhého odseku, neznamená, že zásah do daného práva porušil pravidlo obsiahnuté v prvej vete prvého odseku.

Na účely tohto ustanovenia Súd musí stanoviť, či bola medzi požiadavkami vo všeobecnom záujme spoločnosti a požiadavkami na ochranu základných práv jednotlivca zachovaná spravodlivá rovnováha (pozri *mutatis mutandis* rozsudok v Belgickom jazykovednom prípade z 23. júla 1968, séria A, č. 6, str. 32, ods. 5). Hľadanie tejto rovnováhy je obsiahnuté v celom Dohovore a takisto sa odráža v štruktúre článku 1.

Zástupca vlády uznal potrebu takejto rovnováhy. Dňa 23. februára 1982 doobeda na pojednávaní zdôraznil, že podľa zákona o vyvlastnení nemožno vydať vyvlastňovacie povolenie, ak by bolo možné dosiahnuť daný verejný účel inak. Pri hodnotení tejto skutočnosti treba plne zvážiť záujmy jednotlivca, ako aj verejný záujem.

Súd neprehliadol túto snahu zákonodarcu. Navyše považuje za prirodzené, že v oblasti tak komplexnej a zložitej, ako je rozvoj veľkých miest, by mali zmluvné štáty požívať širokú mieru voľnej úvahy pri realizácii svojej politiky mestského plánovania. Jednako Súd musí preskúmať a stanoviť, či sa zachovala požadovaná rovnováha v súlade s právom sťažovateľov na „pokojné užívanie svojho majetku“ v zmysle prvej vety článku 1.

70. Znakom práva platného v danom čase bola jeho neprispôsobiteľnosť. Okrem úplného zrušenia vyvlastňovacích povolení, ktoré si vyžadovalo súhlas mesta, právo neposkytovalo žiadne prostriedky, ktoré by neskôr mohli zmeniť situáciu vlastníkov majetku. Súd v tejto súvislosti poznamenáva, že povolenia udelené mestu Štokholm boli udelené v prípade pána Sporronga na päť rokov s predĺžením o tri, potom o päť a nakoniec o desať rokov a v prípade pani Lönnrothovej na desať rokov. V skutočnosti tieto zostali v platnosti na dvadsaťtri rokov, resp. na osem rokov. Počas celého tohto času boli sťažovatelia ponechaní v úplnej neistote, čo sa týka osudu ich nehnuteľností, a nemali nárok, aby švédska vláda prihliadla na akékoľvek ťažkosti, ktorým mohli čeliť. Správa Komisie poskytla príklad takýchto ťažkostí. Pani Lönnrothová požiadala vládu, aby zrušila vyvlastňovacie povolenie. Mestská rada odpovedala, že existujúce plány neumožňujú žiadne odchýlky. Vláda odmietla žiadosť na základe toho, že nemohla zrušiť povolenie bez výslovného súhlasu mestskej rady (pozri ods. 21 rozsudku).

Súd neprehliadol záujem mesta Štokholm spočívajúci v možnosti vyvlastniť nehnuteľnosti na účel uskutočnenia svojich plánov. Nevidí však dôvod, prečo by švédske zákonodarstvo malo vylúčiť možnosť v primeraných intervaloch prehodnotiť záujmy mesta a záujmy vlastníkov počas doby platnosti každého z povolení. V tomto prípade bola absencia takejto možnosti tým menej prijateľná, že projekty mestského plánovania, ktoré boli podkladom pre vyvlastňovacie povolenia a zároveň aj pre užívanie určené pre majetok sťažovateľov, boli niekoľkokrát zmenené.

71. Ako je uvedené v oficiálnej dôvodovej správe k návrhu zákona z roku 1972, švédska vláda pripustila, že „v určitých ohľadoch je existujúci systém zdrojom nevýhod pre vlastníka majetku“:

„Prirodzene, samotná otázka vyvlastňovacieho povolenia ho často ponecháva v stave neistoty. V praxi jeho možnosti na nakladanie so svojím majetkom jeho predajom, prevedením užívania tohto majetku alebo postavením budov na ňom sú značne obmedzené. Môže mať takisto ťažkosti s rozhodovaním, či vynaložiť výdavky na jeho udržiavanie alebo modernizáciu. Nevýhody vyplývajúce z vyvlastňovacieho povolenia sa prirodzene zvyšujú, ak sa súdne konania nezačnú po dlhý čas.“ (*Kungl. Maj:ts proposition nr. 109, 1972, str. 227*)

Zákon z roku 1972 čiastočne berie do úvahy tieto problémy. Je pravda, že nestanovuje odškodnenie, ktoré má byť udelené vlastníkom nehnuteľností, ktorí môžu byť poškodení z dôvodu dĺžky platnosti povolenia, predsa však im umožňuje získať skrátenie lehoty na doručenie predvolania dostaviť sa na súd prejednávajúci otázky nehnuteľností, ak uvedú, že skutočnosť, že otázka vyvlastnenia ostáva otvorená, zapríčinila omnoho vážnejšie poškodenie (pozri ods. 37 rozsudku). Pretože zákon nebol aplikovateľný v tomto prípade (pozri ods. 39 rozsudku), nemohol by napomôcť sťažovateľom pri prekonaní akýchkoľvek ťažkostí, s ktorými sa mohli stretnúť.

72. Súd takisto dospel k záveru, že existencia stavebnej uzávery počas celého tohto obdobia ešte ďalej zvýraznila poškodzujúce účinky dĺžky platnosti povolení. Plnému užívaniu práva sťažovateľov na majetok sa bránilo počas celých dvadsiatich piatich rokov v prípade pána Sporronga a dvanástich rokov v prípade pani Lönnrothovej. V tejto súvislosti Súd poznamenáva, že v roku 1967 parlamentný ombudsman dospel k názoru, že nepriaznivý účinok na vlastníkov majetku, ktorý by mohol vyplynúť z predĺžených zákazov, bol nezlučiteľný so stavom, ktorý mal existovať v štáte riadenom na základe zákona (pozri ods. 42 rozsudku).

73. Takouto kombináciou dve série opatrení vytvorili situáciu, ktorá narušila spravodlivú rovnováhu, ktorá mala byť medzi ochranou práva na majetok a požiadavkami všeobecného záujmu. Pán Sporrong a pani Lönnrothová znášali individuálne a neprimerané bremeno, ktorého tvrdosť mohla byť legálne zmiernená, len ak by mali možnosť požadovať skrátenie lehôt alebo si nárokovať odškodnenie. V tom čase švédske právo vylučovalo tieto možnosti a stále je vylúčená druhá z nich.

Podľa názoru Súdu nie je vhodné v tomto štádiu určiť, či sťažovatelia boli skutočne poškodení (pozri *mutatis mutandis* vyššie uvedený rozsudok Marckx, séria A, č. 31, str. 13, ods. 27). V ich právnej situácii došlo k tomu, že nevyhnutná rovnováha bola porušená.

74. Predmetné povolenia, ktorých následky sa zhoršovali stavebnou uzáverou, boli preto porušením článku 1 vo vzťahu k oboj sťažovateľom.

d) Súlad s článkom 1 vzhľadom na stavebnú uzáveru

75. V zmysle uvedeného nepovažuje Súd za potrebné stanoviť, či aj stavebné uzávery, posudzované samostatne, porušili článok 1.

II. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKOV 17 A 18 DOHOVORU V SPOJENÍ S ČLÁNKOM 1 DODATKOVÉHO PROTOKOLU

76. Sťažovatelia sa takisto opierali o články 17 a 18 Dohovoru. Tvrdili, že výkon ich práva na pokojné užívanie svojho majetku podliehal „obmedzeniam, ktoré boli oveľa ďalekosiahlejšie ako obmedzenia pôvodne zamýšľané“ článkom 1 Dodatkového protokolu a slúžili „účelu“, ktorý nie je uvedený v tomto článku.

Komisia jednohlasne rozhodla, že k žiadnemu porušeniu nedošlo.

Po rozhodnutí, že bol porušený článok 1 Dodatkového protokolu, Súd nepovažuje za nevyhnutné preskúmať prípad podľa článkov 17 a 18 Dohovoru.

III. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 14 DOHOVORU V SPOJENÍ S ČLÁNKOM 1 DODATKOVÉHO PROTOKOLU

77. Sťažovatelia sa dovoľávali článku 14 Dohovoru v spojení s článkom 1 Dodatkového protokolu a uviedli, že sa stali obeťmi diskriminácie v porovnaní s dvoma kategóriami vlastníkov, menovite s tými, ktorých majetok nebol vyvlastnený, a s tými, ktorých majetok bol vyvlastnený spôsobom v zhode so švédskym právom a s Dohovorom.

Súd neprijíma tento argument, ktorý nie je podložený žiadnymi materiálnymi dôkazmi.

IV. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 6 ODS. 1 DOHOVORU

78. Podľa sťažovateľov ich sťažnosti týkajúce sa vyvlastňovacích povolení, ktoré mali vplyv na ich nehnuteľnosti, neboli a nemohli byť prejednané švédskymi súdmi. V tejto súvislosti tvrdili, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru, ktorý ustanovuje:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu...“

A. Aplikovateľnosť článku 6 ods. 1

79. Právo sťažovateľov na majetok je nepochybne „občianskym právom“ a v skutočnosti nevznikol žiadny spor týkajúci sa tohto problému. Zostáva stanoviť, či toto právo bolo predmetom „sporu“ (rozporu) medzi sťažovateľmi a švédskymi orgánmi.

80. Komisia napriek tomu, že uznala, že vyvlastňovacie konania sa týkajú občianskeho práva, zaujala stanovisko, že vyvlastňovacie povolenia vydané podľa zákona z roku 1917 nepatria medzi rozhodovanie o občianskych právach a záväzkoch vlastníkov. Rozhodla, že správne konania, ktorými boli povolenia týkajúce sa majetku sťažovateľov vydané a následne predĺžené, nepatria do rámca článku 6 ods. 1.

Súd sa s týmto názorom nemôže stotožniť. Vo svojom rozsudku v prípade *Le Compte, Van Leuven a De Meyere* z 23. júna 1981 zdôraznil, že článok 6 ods. 1 „nie je aplikovateľný len na konania, ktoré sa už začali: môže sa ho dovolávať každý, kto sa domnieva, že zásah do výkonu niektorého z jeho (občianskych) práv je nezákonný, a sťažuje sa, že nemal možnosť predložiť svoj nárok súdu, ktorý by spĺňal požiadavky článku 6 ods. 1“ (séria A, č. 43, str. 20, ods. 44 s odkazom na rozsudok *Golder* z 21. februára 1975, séria A, č. 18). Je irelevantné, že sa spor týkal administratívneho opatrenia vykonaného príslušným orgánom pri výkone svojej verejnej funkcie (pozri *mutatis mutandis* rozsudok *Ringeisen* z 16. júla 1971, séria A, č. 13, str. 39, ods. 94 a rozsudok *König* z 28. júna 1978, séria A, č. 27, str. 32, ods. 94).

V tomto prípade sťažovatelia zdôraznili, že nemali možnosť obrátiť sa na súd príslušný na preskúmanie situácie, ktorá vznikla vydaním alebo predĺžením vyvlastňovacích povolení.

81. Čo sa týka skutočnej zákonnosti takého vydania alebo predĺženia, pán Sporrong a pani Lönnrothová uviedli prípady z praxe, v ktorých bola normálna jedno-ročná lehota na doručenie predvolania na dostavenie sa pred súd prejednávajúci otázky nehnuteľností (pozri ods. 67). Trvali na tom, že dlhé lehoty poskytnuté v ich prípadoch neboli v súlade so švédskym právom. Vláda popierala tento výklad. Súd pripomína, že sa nedomnieva, že by mal riešiť rozdielnosť týchto názorov (pozri ods. 68). Ale existencia a vážna povaha tejto rozdielnosti ukazuje, že otázka vznikla podľa článku 6 ods. 1. Za predpokladu, že sťažovatelia považovali za nezákonné prijatie a predĺženie opatrení, ktoré ovplyvnili ich právo na majetok a boli v platnosti počas obdobia sporného v ich prípadoch, boli oprávnení, aby o tejto otázke vnútroštátneho práva rozhodol súd.

82. Sťažovatelia sa takisto sťažovali na skutočnosť, že nemohli začať súdne konanie, aby mohli požadovať odškodnenie za stratu spôsobenú vyvlastňovacími povoleniami a stavebnými zákazmi. Súd zistil, že tu bol spor, ale preskúmať tento argument nepovažuje za potrebné.

83. V krátkosti, vyvlastňovacie povolenia, ktoré mali vplyv na majetok sťažovateľov v rámci ich „občianskeho“ práva, a lehoty ich platnosti dali podnet k „sporu“ v zmysle článku 6 ods. 1.

B. Súlad s článkom 6 ods. 1

84. Súd musí stanoviť, či švédske právo priznalo sťažovateľom „právo na súd“, ktorého jedným aspektom je právo na prístup k súdu, ktoré je právom začať konanie pred súdom príslušným v občianskoprávných záležitostiach (pozri už uvedený rozsudok *Golder*, séria A, č. 18, str. 18, ods. 36). Treba stanoviť, či pán Sporrong a pani Lönnrothová mohli začať súdne konanie vo veci napadnutia zákonnosti rozhodnutí mestskej rady a vlády týkajúce sa vydania alebo predĺženia dlhodobých vyvlastňovacích povolení.

1. Preskúmanie zákonnosti rozhodnutí mestskej rady

85. Vláda uviedla, že sťažovatelia mali možnosť napadnúť zákonnosť rozhodnutí

mesta Štokholm, v ktorých žiadalo vládu o vydanie alebo predĺženie uvedených povolení.

Je pravda, že pokiaľ tieto rozhodnutia boli dané sťažovateľom na vedomie – napriek absencii, podľa nich, akéhokoľvek osobného upovedomenia, mohli by sa obrátiť na obvodnú správnu radu a potom, v prípade potreby, na Najvyšší správny súd (pozri ods. 43 rozsudku). Akokoľvek žiadosti boli len prípravnými krokmi, ktoré sami osebe v tomto štádiu nezasahovali do občianskeho práva. Okrem toho ich zákonnosť nezávisela nevyhnutne od tých istých kritérií ako zákonnosť konečného rozhodnutia vydaného vládou v tejto záležitosti.

2. Preskúmanie zákonnosti rozhodnutí vlády

86. Neexistuje možnosť odvolania sa na administratívnych súdoch proti vládnym rozhodnutiam o vydaní a predĺžení povolení.

Nepochybne, vlastníci nehnuteľností môžu napadnúť zákonnosť takých rozhodnutí podaním návrhu na obnovu konania na Najvyšší administratívny súd. V praxi však musia vychádzať z dôvodov rovnakých alebo podobných tým, ktoré sú uvedené v kapitole 58 článok 1 Zákonníka o súdnom konaní (pozri ods. 50 rozsudku). Okrem toho, ako vláda pripustila, je to mimoriadny prostriedok nápravy, ktorý sa používa, ale len zriedka. Keď Najvyšší správny súd skúma prijateľnosť takej sťažnosti, neskúma skutkovú podstatu veci. V tomto štádiu preto neskúma opatrenia týkajúce sa občianskeho práva v plnom rozsahu (pozri *mutatis mutandis* vyššie uvedený rozsudok Le Compte, Van Leuven a De Meyere, séria A, č. 43, str. 23, 24 a 26, ods. 51, 54 a 60). Také preskúmanie možno uskutočniť len v tom prípade, kde Najvyšší správny súd vyhlási sťažnosť za prijateľnú, a to buď samotným súdom, alebo súdom alebo orgánom predchádzajúceho stupňa, ak súd vráti prípad na preskúmanie súdu alebo orgánu, ktorý vo veci konal predtým. Skrátené povedané, uvedený opravný prostriedok nespĺňa požiadavky článku 6 ods. 1.

87. V krátkosti, prípad (po francúzsky *cause*) pána Sporronga a pani Lönnrothovej nemohol prejednať súd príslušný na rozhodnutie o všetkých aspektoch tejto záležitosti. Článok 6 ods. 1 bol teda porušený vo vzťahu k oboj sťažovateľom.

V. ÚDAJNÉ PORUŠENIE ČLÁNKU 13 DOHOVORU

88. Sťažovatelia tvrdili, že boli pozbavení akéhokoľvek účinného právneho prostriedku nápravy pred národným „orgánom“ v súvislosti s porušeniami, na ktoré sa sťažovali; vychádzali z článku 13, ktorý ustanovuje:

„Každý, koho práva a slobody priznané týmto Dohovorom boli porušené, musí mať účinné právne prostriedky nápravy pred národným orgánom, aj keď sa porušenia dopustili osoby pri plnení úradných povinností.“

Vo svojej správe Komisia vyjadrila názor, že bol porušený tento článok. Vláda nesúhlasila s týmto názorom, predovšetkým vo svojom vyhlásení z 31. júla 1981, ktoré bolo výlučne venované tomuto problému.

Vzhľadom na svoje rozhodnutie týkajúce sa článku 6 ods. 1 sa Súd domnieva,

že nie je potrebné preskúmať prípad podľa článku 13, pretože požiadavky tohto článku sú menej prísne ako tie, ktoré sú uvedené v článku 6 ods. 1, a zároveň sú v ňom obsiahnuté (pozri vyššie uvedený rozsudok Aireyová, séria A, č. 32, str. 18, ods. 35 a *mutatis mutandis* rozsudok De Wilde, Ooms a Versyp z 18. júna 1971, séria A, č. 12, str. 46, ods. 95 a vyššie uvedený rozsudok Golder, séria A, č. 18, str. 15–16, ods. 33).

VI. APLIKÁCIA ČLÁNKU 50 DOHOVORU

89. Na pojednávaní 23. februára 1982 právny zástupca sťažovateľov uviedol, že v prípade, že by Súd mal rozhodnúť o porušení, jeho klienti by požadovali podľa článku 50 spravodlivé zadošťučinenie za majetkovú škodu a za právne a súvisiace výdavky. Podľa neho ich nároky budú vo veľkej miere závisieť od znenia rozsudku, a preto navrhol, aby preskúmanie tejto otázky bolo odročené.

Vláda iba uviedla, že k aplikácii článku 50 zaujme stanovisko neskôr.

Preto, hoci to bolo prednesené podľa pravidla 47 bis Rokovacieho poriadku Súdu, táto otázka nie je pripravená na rozhodnutie. Súd je preto povinný odročiť rozhodnutie o tejto otázke a určiť ďalší postup, berúc do úvahy možnosť dohody medzi žalovaným štátom a sťažovateľmi.

Z TÝCHTO DÔVODOV SÚD

1. *Rozhodol* desiatimi hlasmi proti deviatim, že bol porušený článok 1 Dodatkového protokolu vo vzťahu k obom sťažovateľom;
2. *Rozhodol* jednohlasne, že netreba preskúmať prípad aj podľa článkov 17 a 18 Dohovoru v spojení s článkom 1 Dodatkového protokolu;
3. *Rozhodol* jednohlasne, že nebol porušený článok 14 Dohovoru v spojení s článkom 1 Dodatkového protokolu;
4. *Rozhodol* dvanástimi hlasmi proti siedmim, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru vo vzťahu k obom sťažovateľom;
5. *Rozhodol* jednohlasne, že nie je nevyhnutné preskúmať prípad aj podľa článku 13 Dohovoru;
6. *Rozhodol* jednohlasne, že otázku aplikácie článku 50 nemožno zatiaľ rozhodnúť;

preto teda,

- a) *odročuje* rozhodnutie o tejto otázke;
- b) *vyzýva* Komisiu, aby predložila Súdu do dvoch mesiacov od doručenia tohto rozsudku písomné zistenia Komisie k uvedenej otázke, a predovšetkým aby upovedomila Súd o akejkolvek dohode, ku ktorej vláda a sťažovatelia dospejú;

c) *odročuje* ďalšie konanie a *poveruje* predsedu Súdu, aby v prípade potreby rozhodol o ďalšom postupe.

Vyhotovené 23. septembra 1982 v Štrasburgu v Budove ľudských práv v anglickom a vo francúzskom jazyku, pričom francúzsky text je pôvodný.

Gérard WIARDA
predseda

Marc-André EISSEN
tajomník

Osobitné názory nasledujúcich sudcov tvoria prílohu k tomuto rozsudku v súlade s článkom 51 ods. 2 Dohovoru a pravidlom 50 ods. 2 Rokovacieho poriadku Súdu:

- spoločný nesúhlasný názor pána Zekiu, pána Cremonu, pána Thóra Vilhjálmssona, pána Lagergrena, pána Vincenta Evansa, pána Macdonalda, pána Bernhardta a pána Gersinga týkajúci sa článku 1 Dodatkového protokolu;
- súhlasný názor pána Cremonu týkajúci sa článku 6 ods. 1 Dohovoru;
- nesúhlasný názor pána Thóra Vilhjálmssona týkajúci sa článku 6 ods. 1 Dohovoru;
- nesúhlasný názor pána Lagergrena týkajúci sa článku 6 ods. 1 Dohovoru;
- spoločný nesúhlasný názor pána Pinheira Farinhu, pána Vincenta Evansa, pána Macdonalda, pána Bernhardta a pána Gersinga týkajúci sa článku 6 ods. 1 Dohovoru;
- čiastočne nesúhlasný názor pána Walsha.

G. W.

M.-A. E.

**SPOLOČNÝ NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCOV ZEKIU, CREMONU,
THÓRA VILHJÁLMSSONA, LAGERGRENA, VINCENTA EVANSA,
MACDONALDA, BERNHARDTA A GERSINGA TÝKAJÚCI SA ČLÁNKU 1
DODATKOVÉHO PROTOKOLU**

1. Je nám ľúto, že nesúhlasíme so záverom, na ktorom sa zhodla väčšina Súdu, že bol porušený článok 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru, alebo so spôsobom, akým podala výklad a aplikovala tento článok a rozhodla.
2. Rozsudok obsahuje záver, že článok 1 Protokolu bol porušený spôsobom, ktorý podľa nášho názoru nezodpovedá základnému zámeru a skutočnému významu tohto ustanovenia.

Väčšina po prvé dospela k tomu, že došlo k zásahu do výkonu práva sťažovateľov na majetok v zmysle prvej vety článku 1 Protokolu. Súhlasíme, že spojený účinnok vyvlastňovacích povolení a stavebnej uzávery pôsobil rušivo na právo vlastníkov „na pokojné užívanie svojho majetku“ (*"to the peaceful enjoyment of their possessions"*, *„droit au respect de ses biens“*).

Rozsudok potom obsahuje zistenie, že neexistoval žiadny priestor na aplikáciu druhej vety prvého odseku v tomto prípade. S týmto takisto súhlasíme.

Väčšina takisto vylučuje aplikáciu druhého odseku článku (pozri ods. 65 rozsudku). Ich dôvod je podľa nášho názoru sotva presvedčivý. Jednoducho vyvlastňovacie povolenia nemali za cieľ obmedzenie alebo kontrolu užívania majetku sťažovateľov, ale boli počiatočným krokom v procese, ktorý viedol k pozbaveniu majetku. Toto prehliada skutočnosť, ako sa zdá potvrdenú v celom v rozsudku, že vyvlastňovacie povolenia je nevyhnutné posudzovať v kombinácii so stavebnými zákazmi. Ako je správne uvedené v odseku 60 rozsudku, „je to preto, že aj keď tu nevyhnutne nebola žiadna právna spojitosť medzi opatreniami ... a aj napriek tomu, že mali rozdielnu dobu platnosti, tieto opatrenia sa dopĺňali a mali spoločný cieľ umožniť rozvoj mesta v súlade s následnými plánmi, ktoré boli na tento účel pripravené...“.

Neberúc do úvahy druhú vetu prvého odseku ani druhý odsek, väčšina Súdu neváha pri aplikácii iba prvej vety článku „stanoviť či bola medzi požiadavkami vo všeobecnom záujme spoločnosti a požiadavkami na ochranu základných práv jednotlivca zachovaná spravodlivá rovnováha“ (ods. 69 rozsudku). Nevyjadrujeme žiadny názor na tento výklad prvej vety článku 1, pretože naše závery spočívajú na aplikácii druhého odseku.

3. Naše chápanie spôsobu, akým by sa mal interpretovať a aplikovať článok 1, je v tomto prípade odlišné.

Prvá veta článku obsahuje záruku súkromného vlastníctva. Je to ustanovenie, ktoré vo všeobecnosti ochraňuje jednotlivcov a takisto právnické osoby pred zásahom do pokojného užívania ich majetku. Moderné štáty sú však povinné v záujme spoločnosti regulovať užívanie súkromného majetku z mnohých hľadísk. Existujú vždy sociálne potreby a povinnosti týkajúce sa vlastníctva a jeho užívania. Ustanovenia článku 1 uznávajú tieto potreby a povinnosti a zodpovedajúce práva štátov. Samotnou podstatou mestského plánovania je kontrola užívania majetku, vrátane súkromného majetku vo všeobecnom záujme.

Pri aplikácii druhého odseku je nepochybné, že obmedzenia užívania súkromného majetku musia ponechať vlastníkovi aspoň určitý stupeň slobody, inak sa tieto obmedzenia radia k pozbaveniu; v tomto prípade nebolo ponechané žiadne „užívanie“. Nemôže však byť rozhodujúce proti aplikovateľnosti druhého odseku, že konečným výsledkom prijatých opatrení môže byť vyvlastnenie daného majetku. Tam, kde je užívanie majetku stále možné, aj keď je obmedzené, zostáva toto ustanovenie aplikovateľné, dokonca aj keď zámerom opatrení je možné pozbavenie vlastníctva. V tomto prípade to potvrdzuje skutočnosť, že k pozbaveniu v skutočnosti nikdy nedošlo. Užívanie majetku vlastníkom nebolo nikdy ukončené konaním štátu. Bolo dočasne obmedzené z dôvodu možného vyvlastnenia v budúcnosti.

Podľa nášho názoru je preto druhý odsek aplikovateľný vzhľadom na opatrenia, ktoré boli v tomto prípade napadnuté.

Nasledujúcou otázkou je, či opatrenia, ktoré boli napadnuté, boli oprávnené podľa podmienok uvedených v druhom odseku. Význam tohto odseku je vyjadrený veľmi jednoznačne. Uvádza, že predchádzajúce ustanovenie článku 1 „... nebráni právu štátov prijímať zákony, ktoré považujú za nevyhnutné, aby upravili užívanie majetku v súlade so všeobecným záujmom“. V odseku 64 rozsudku z 13. júna 1979 v prípade *Marckx* (séria A, č. 31, str. 28) Súd uviedol, že „tento odsek takto ustanovuje zmluvné štáty ako jediných sudcov na posúdenie 'potreby' takého zákona“. „Všeobecný záujem“, ktorý bol dôvodom na švédске zákony dôležité v tomto prípade, je zjavný. Legislatíva umožňujúca mestské plánovanie predovšetkým vo veľkých mestách ako je Štokholm, je bežná v členských štátoch Dohovoru vrátane ustanovení, ktoré umožňujú orgánom kontrolovať užívanie a rozvoj majetku a vyvlastniť tento majetok na účel prestavby a iné účely vo všeobecnom záujme.

Ale samozrejme sú to opatrenia prijaté švédskymi orgánmi na vykonanie príslušných zákonov, ktoré sú v tomto prípade problémom. Slová „nebráni právu štátov“ boli jasne zamýšľané tak, aby ponechali štátom široký rámec voľnej úvahy. Jednako však Súd sa musí presvedčiť nielen o zákonnosti problematických opatrení podľa švédskeho práva, ale takisto aj o tom, aby neodporovali legitímnemu cieľu kontroly užívania majetku vo všeobecnom záujme.

Zdieľame rovnaký názor s Komisiou, že nie je dôvod pochybovať o zákonnosti opatrení v tomto prípade (pozri ods. 106 až 109 správy Komisie).

Sťažovatelia tvrdia, že neexistoval žiadny všeobecný záujem na oprávnenosť trvania opatrení. Nemyslíme si, že dĺžka ich trvania prekročila lehoty, ktoré by sa primerane mohli považovať orgánmi štátu za lehoty vo všeobecnom záujme.

Moderné mestské plánovanie si vyžaduje, najmä vo veľkých urbanistických oblastiach, najzložitejšie posudzovanie a hodnotenie a jeho uskutočnenie si často vyžaduje značne veľa času. Takisto možno len veľmi ťažko poprieť, že plánovanie a prípravy ďalšieho urbanistického rozvoja sa môžu zmeniť v súlade s meniacimi sa presvedčeniami a očakávaniami spoločnosti. To je znázornené v tomto prípade zmenami projektov pre mesto Štokholm. V priebehu rokov myšlienka o širokých dopravných cestách cez centrálné časti mesta ustúpila novým nápadom o peších zónach, spoliehaní sa na verejnú dopravu, o ochrane a obnove existujúcich budov. Podobný vývoj možno nájsť v mnohých iných štátoch a mestách.

Pravda je, že vyvlastňovacie povolenia a stavebné zákazy boli udržiavané v platnosti po niekoľko rokov a v prípade pána Sporronga viac ako dve desaťročia, čo je dlhý čas. Na druhej strane to však švédská vláda rozumne odôvodnila. Takisto je relevantné zobrať do úvahy právne a faktické postavenie vlastníkov počas obdobia, po ktoré obmedzenia trvali. Zostávali vlastními svojho majetku a bolo im ponechané právo na jeho užívanie vo svojom súčasnom stave. Mali právo nakladať so svojím majetkom a iní vlastníci v podobnej situácii tak aj konali. Bolo im umožnené požiadať o povolenie na rekonštrukciu a vylepšiť svoj majetok, aspoň v medziach obsiahnutých v celkovom mestskom plánovaní: pán Sporrong a pani Lönnrothová v skutočnosti požiadali v roku 1970 o povolenie na vykonanie úprav a získali ho. Okrem toho by sa malo zvážiť, že na vlastníkov majetku v modernej spoločnosti vplýva mnoho iných faktorov ako formálne rozhodnutia tohto typu. Je pravda, že okamžite, ako orgány zverejnia svoje zámery týkajúce sa budúceho využitia pozemku a nehnuteľností v jeho oblasti, vlastníci môžu byť vystavení nepriaznivým účinkom, na ktoré sa sťažovatelia v tomto prípade sťažovali.

Pri posúdení všetkých týchto aspektov spoločne nemôžeme dospieť k záveru, že opatrenia prijaté švédskymi orgánmi, predovšetkým čo sa týka dĺžky ich trvania, prekročili medze legitímneho cieľa povoleného podmienkami stanovenými v druhom odseku článku 1, dokonca aj keď ich nepriaznivý účinok na vlastníkov možno len veľmi ťažko poprieť.

4. Z týchto dôvodov sme toho názoru, že článok 1 Dodatočného protokolu v tomto prípade nebol porušený.

SÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU CREMONU TÝKAJÚCI SA ČLÁNKU 6 ODS. 1 DOHOVORU

V spoločnom názore s ostatnými spolusudcami som už vyjadril svoj nesúhlas so záverom väčšiny, že v tomto prípade bol porušený článok 1 Dodatočného protokolu. Teraz uvediem dôvody, ktoré ma viedli k záveru spolu s väčšinou, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru a budem sa usilovať urobiť tak čo najstručnejšie, ako je to len možné.

Súd už mal príležitosť stanoviť, že článok 6 ods. 1 zaručuje prístup na súd alebo tribunál v prípade rozhodovania o otázke občianskych práv a záväzkov (rozsudok Golder z 21. februára 1975, séria A, č. 18, str. 18, ods. 36). Takisto už rozhodol, že tohto ustanovenia „sa môže dovolávať každý, kto sa domnieva, že zásah do výkonu niektorého z jeho (občianskych) práv je nezákonný a sťažuje sa, že nemal možnosť predložiť svoj nárok súdu, ktorý spĺňa požiadavky článku 6 ods. 1“ (rozsudok Le Compte, Van Leuven a De Meyere z 23. júna 1981, séria A, č. 43, str. 20, ods. 44).

Ako to ja vidím, toto je v skutočnosti stav v tomto prípade. Berúc do úvahy, že

a) sťažovatelia namietali zákonnosť prijatia alebo predĺženia určitých opatrení

(vyvlastňovacie povolenia), ktoré prijali švédske orgány a ktoré mali vplyv na ich majetok,

- b) podľa švédskeho práva vyvlastňovacie povolenia už samy stanovujú zákonnosť možného vyvlastnenia, ktoré nemôže byť neskôr súdne napadnuté (dôležitý bod, ktorý uviedol pán Frowein vo svojom osobitnom názore priloženom ku správe Komisie, str. 76²) a
- c) práva takto ovplyvnené boli majetkovými právami a sú určite občianskymi právami, dospel som k záveru, že sťažovatelia požadovali rozhodnutie o svojich občianskych právach alebo inými slovami v skutočnosti došlo k „sporu“, ktorý sa týkal občianskych práv sťažovateľov. Za týchto okolností by podľa článku 6 ods. 1 mali mať možnosť obrátiť sa so svojou požiadavkou na súd spĺňajúci všetky požiadavky tohto ustanovenia, ale v skutočnosti nemali možnosť tak urobiť.

Pokiaľ nárok uvedeného druhu nie je zjavne neodôvodnený alebo kverulant-ský, akákoľvek špekulácia týkajúca sa jeho možného alebo pravdepodobného následku (v prípade, ak bolo možné obrátiť sa s ním na takýto súd) môže zakladať len márný výkon, ktorý v žiadnom prípade nemení uvedenú situáciu. Rovnako žiadny náš názor týkajúci sa zákonnosti alebo nezákonnosti takých opatrení nie je relevantný v tomto prípade (t. j. podľa článku 6 ods. 1). Faktom zostáva, že sťažovatelia, priamo ovplyvnení týmito opatreniami a namietajúci ich zákonnosť, mali právo (a mali by preto mať aj možnosť, ktorú nemali), aby bola zákonnosť alebo nezákonnosť zistená a stanovená súdom v súlade s článkom 6 ods. 1.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU THÓRA VILHJÁLMSSONA TÝKAJÚCI SA ČLÁNKU 6 ODS. 1 DOHOVORU

V tomto prípade som nedospel k záveru, že bol porušený článok 1 Dodatkového protokolu. Rovnako si nemyslím, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru. Čo sa týka prvej z týchto otázok, odkazujem na spoločný nesúhlasný názor mojich kolegov a mňa. Na poľutovanie som sa nebol schopný pridať k názoru ostatných mojich kolegov v otázke článku 6 ods. 1. Moje názory možno v krátkosti vyjadriť takto.

V odseku 79 rozsudku väčšina Súdu uvádza, že práva sťažovateľov, ktoré sú v tomto prípade predmetom sporu, sú nepochybne „občianskymi právami“. S týmto súhlasím. Na druhej strane si nemyslím, že by tu išlo o akékoľvek „rozhodnutie o občianskych právach“.

Je jasné, že podľa švédskeho práva sťažovatelia nemohli v praxi napadnúť pred súdmi vyvlastňovacie povolenia týkajúce sa ich majetku. V tomto bode odkazujem na odseky 48–50 rozsudku. Pokiaľ je toto porušením článku 6 ods. 1, znamenalo by to, že žalovaný štát mal záväzok zaručiť sťažovateľom súdne pojednávanie na základe ich návrhu, ktorý by nemal právny základ z dôvodu švédskych pravidiel

² Poznámka tajomníka: číslovanie strán podľa pôvodnej verzie

ústavného charakteru, ktoré upravujú právomoc súdov preskúmať akty vlády. Takisto by to znamenalo, že článok 6 ods. 1, ktorý pojednáva o práve na súdny proces, nepriamo reguluje základné ústavné pravidlá. Nepovažujem takýto výklad za možný. Nedošlo k žiadnemu sporu alebo nezhode, o ktorej by mohol rozhodnúť švédsky súd. Článok 6 ods. 1 neukladá žalovanému štátu žiadny záväzok zmeniť túto situáciu.

Z tohto dôvodu považujem článok 6 ods. 1 za neaplikovateľný.

NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU LAGERGRENA TÝKAJÚCI SA ČLÁNKU 6 ODS. 1 DOHOVORU

Čo sa týka aplikácie článku 6 ods. 1 Dohovoru v tomto prípade, podľa môjho názoru nešlo o žiadne občianske právo, ani nedošlo k žiadnemu reálnemu sporu, ktorý by mal rozhodnúť národný súd.

Väčšina komisie rozhodla (ods. 147 správy), že vyvlastňovacie povolenia nemali žiadne právne účinky na práva sťažovateľov ako vlastníkov svojho majetku. Sťažovateľom sa zachovalo vlastnícke právo k svojmu majetku, ktoré predpokladá *inter alia*, že boli oprávnení predaj tieto nehnuteľnosti a obývať ich alebo prenajať budovy postavené na pozemkoch. Jednako však ako držiteľia občianskeho práva na majetok sťažovatelia boli konfrontovaní s akoby trvalou hrozbou vyvlastnenia. Podľa názoru Komisie následky, ktoré sťažovatelia utrpeli v dôsledku vyvlastňovacích povolení, boli len nepriame a ich skutočná povaha nemala žiadne právne účinky na občianske práva a záväzky sťažovateľov.

V protiklade s uvedeným pán Frowein vo svojom samostatnom názore, ku ktorému sa pridal pán Trechsel, pán Melchior a pán Sampaio, prišiel k záveru, že článok 6 ods. 1 bol porušený, pretože sťažovatelia nemali žiadnu možnosť, aby o zákonnosti udelenia a predĺženia vyvlastňovacích povolení rozhodol súd. Pán Frowein uviedol, že udelenie povolenia bolo len prvým krokom, ktorý však predurčil zákonnosť vyvlastnenia podľa švédskeho práva, ktorá neskôr nemohla byť napadnutá pre súdmi. To znamenalo, že to bolo rozhodujúce pre posúdenie zákonnosti.

Pokiaľ by išlo o samotné vydanie povolení, mal by som sklon súhlasiť s práve uvedenými názormi menšiny, že vydanie povolení bolo rozhodujúce pre majetkové práva sťažovateľov a že švédske zákonodarstvo neumožnilo prostriedky nápravy požadované článkom 6 ods. 1.

Ako však uviedol Súd (ods. 58 rozsudku), sťažovatelia nenamietali, že vyvlastňovacie povolenia týkajúce sa sťažovateľov boli nezákonné samy osebe. Sťažovali sa iba na dĺžku trvania povolení a jej predĺženie a uvádzali, že také dlhé lehoty v ich prípadoch neboli v súlade so zákonom z roku 1917. Takto sa jediná otázka, pri ktorej sa sťažovatelia domáhali zákonnosti opatrení prijatých v tomto prípade, týkala doby trvania vyvlastňovacích povolení. Podľa môjho názoru stanovenie procesnej alebo faktickej otázky doby trvania nepatrí k rozhodnutiu o občianskych právach;

samotné stanovenie lehôt vyvlastňovacích povolení nie je v žiadnom prípade rozhodujúce pre takéto práva. Toto postačuje na vylúčenie aplikácie článku 6 ods. 1 bez ďalšieho zaoberania sa otázkou existencie „sporu“ (rozporu).

Rád by som však posúdil aj túto otázku. Zákon z roku 1917 neobsahoval žiadne ustanovenie o dĺžke lehoty, počas ktorej mal vyvlastňujúci orgán alebo osoba začať konanie s cieľom stanoviť náhradu za vyvlastnenie, ani ustanovenia o predĺžení platnosti vyvlastňovacích povolení. Komisia uviedla (ods. 107 správy), že pôvodné stanovenie týchto lehôt bolo očividne záležitosťou, ktorá závisela od uváženia vlády a že bolo prirodzeným výkladom uvedeného zákona, že vláda mala takisto právomoc predĺžiť pôvodné rozhodnutia týkajúce sa takých povolení. Preto Komisia posúdila ako zákonné obidve lehoty v trvaní päť a desať rokov stanovených vládou rozhodnutiami z 31. júla 1956 a 24. septembra 1971, ako aj trojnásobné predĺženie vyvlastňovacích povolení v prípade pána Sporronga (pozri takisto spoločný odlišný názor niektorých mojich kolegov a môj vzhladom na článok 1 Dodatočného protokolu) .

Spor sťažovateľov a vlády v tomto bode Súd vyjadril takto (ods. 67 rozsudku):

„Podľa pána Sporronga a pani Lönnrothovej bolo zaužívané, že od nadobudnutia platnosti zákona bol jeden rok bežnou lehotou na doručenie predvolania dostaviť sa na súd prejednávajúci otázky nehnuteľností . Pretože lehoty boli v tomto prípade päť a desať rokov, uvádzalo sa, že pôvodné povolenia nemali žiadny právny základ. To isté sa uvádzalo v súvislosti so sťažnosťou na trojnásobné predĺženie povolenia týkajúceho sa majetku pána Sporronga.

Žalovaný štát odpovedal, že vydanie a predĺženie povolení bolo v súlade so švédskym právom. Namietal, že ak vláda bola oprávnená stanoviť lehotu platnosti pôvodného povolenia, bola rovnako oprávnená predĺžiť povolenie v prípade neexistencie akéhokoľvek ustanovenia, ktoré by ustanovovalo opak. “

Pod nadpisom „Aplikovateľnosť článku 6 ods. 1“ Súd (ods. 81 rozsudku) uvádza „že sa nedomnieva, že by mal riešiť rozdielnosť týchto názorov... Ale existencia a vážna povaha tejto rozdielnosti ukazuje, že otázka vznikla podľa článku 6 ods. 1“. Súd potom dospel k záveru, že sťažovatelia mali právo na to, aby o tejto otázke vnútroštátneho práva rozhodol súd.

Je mi ľúto, že nemôžem súhlasiť s týmto záverom. Samozrejme, je delikátnou úlohou rozhodnúť, či spor je alebo nie je vážny alebo „pravý“ (pozri rozsudok v prípade *Le Compte, Van Leuven a De Meyere* z 23. júna 1981, séria A, č. 43, str. 20, ods. 45), ale musí sa to vyriešiť v hraničných prípadoch, ako je tento. Argumenty, ktorých sa dovoľavala vláda, týkajúce sa výkladu zákona z roku 1917, zodpovedajú podľa môjho názoru všeobecne akceptovaným normám výkladu podľa švédskeho práva. Ani vynikajúci zástupca sťažovateľov neoznačil žiadny spoľahlivý prameň na podporu svojej domnienky, že neexistoval žiadny právny základ pôvodnej dĺžky povolení alebo ich trojnásobného predĺženia. Je pravda, že dlhodobé vyvlastňovacie povolenia, predovšetkým v Štokholme, boli silne kritizované, ale nie je mi známe žiadne vyhlásenie o tom, že by boli nezákonné alebo v rozpore so švédskou legislatívou.

Najautentickejšia prezentácia tvrdenia, že žiadne maximálne lehoty pôvodných povolení neexistovali a že vláda podľa zákonov z roku 1917 a 1972 bola oprávnená predĺžiť takéto lehoty, sa pravdepodobne nachádza v *travaux préparatoires* k zákonu z roku 1972. Komisia („*expropriationsutredningen*“), ktorá vypracovala správu tvoriacu základ návrhu zákona, ktorý sa neskôr stal zákonom v roku 1972 (SOU 1969: 50 str. 141³) uviedla, že podľa článku 5 ods. 4 zákona z roku 1917 má vláda stanoviť lehotu, počas ktorej sa má doručiť predvolanie na dostavenie sa pred súd prejednávajúci otázky nehnuteľností. Komisia pokračovala:

„Bežne je stanovená lehota jedného roka. Neexistujú však žiadne objasňujúce vyhlásenia počas prípravných prác o tom, ako sa má stanoviť dĺžka týchto lehôt. V roku 1908 Výbor pre vyvlastnenie (1908 års expropriationskommitté) len uviedol (str. 131), že samotná skutočnosť, že právo na vyvlastnenie bolo udelené na určité nehnuteľnosti, spôsobila neistotu ich vlastníkom, ktorá by mohla vždy zahŕňať obťažovanie a takisto často viesť k ekonomickej nevýhode. Výbor bol preto toho názoru, že právo na vyvlastnenie by nemalo pretrvávať neobmedzený čas (zdôraznené).

Vo svojej praxi vláda voľne zvažovala predĺženie stanovených lehôt. To zapríčinilo, že sa čas medzi vydaním vyvlastňovacieho povolenia a dátumom začatia súdnych konaní stal povážlivým v mnohých prípadoch a nie vždy sa bolo možné vyhnúť ťažkostiam, ktoré zdôraznil Výbor v roku 1908.“

Komisia ďalej uviedla na str. 142:

„Pri našom predchádzajúcom vyšetrovaní (SOU 1964:32) sme navrhli *inter alia* určitú úpravu článku 5 ods. 4 zákona z roku 1917, ktorej hlavným zámerom by bola kodifikácia (zdôraznené) právomoci vlády predĺžiť lehotu, počas ktorej by bolo nutné začať konanie o otázke vyvlastnenia na súde.“

Komisia pokračovala na str. 143:

„Bolo by veľmi ťažko možné zamedziť strane požadujúcej vyvlastnenie – dokonca aj vtedy, ak by bola určitá horná hranica doby trvania predpísaná zákonom, možno v spojitosti so zákazom vláde predĺžiť túto lehotu v prípadoch, ktoré sú odlišné od tých, kde je predĺženie motivované zvlášť silnými dôvodmi – aby podala novú žiadosť o vyvlastnenie pri uplynutí stanovenej lehoty... Za týchto okolností by bolo len sotva možné efektívne ochraňovať záujmy vlastníkov nehnuteľností v tomto bode vo väčšom rozsahu, ako je to možné v tomto prípade v súčasnom zákonodarstve.“

Z týchto dôvodov sa nedomnievam, že došlo k akémukoľvek otáznemu alebo skutočnému „sporu“ (rozporu) o „občianskych právach a záväzkoch“, a preto som toho názoru, že článok 6 ods. 1 nebol porušený.

³ Poznámka tajomníka: Statens offentliga utredningar

SPOLOČNÝ NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCOV PINHEIRA FARINHU, SIRA VINCENTA EVANSA, MACDONALDA, BERNHARDTA A GERSINGA TÝKAJÚCI SA ČLÁNKU 6 ODS. 1 DOHOVORU

Je nám ľúto, že nemôžeme súhlasiť s názorom väčšiny Súdu, že bol porušený článok 6 ods. 1 Dohovoru v tomto prípade.

Článok 6 ods. 1 stanovuje *inter alia*, že každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach a záväzkoch. Otázkou je, či boli sťažovatelia oprávnení, aby bola zákonnosť rozhodnutí švédskych orgánov týkajúcich sa ich majetku, a predovšetkým vzhľadom na trvanie vyvlastňovacích povolení stanovená súdom, ktorý by splňal požiadavky tohto ustanovenia.

Je nepopierateľné, že rozhodnutia švédskych orgánov ovplyvnili práva sťažovateľov ako vlastníkov nehnuteľností. Jednako však zostáva otázka, či článok 6 ods. 1 požaduje, aby mohli byť príslušné rozhodnutia napadnuté na súde.

Súd rozhodol, že pojmu „občianske práva“ („*civil rights*“, „*droits de caractère civil*“) v článku 6 ods. 1 musí byť daný autonómny význam v tom zmysle, že ho nemožno vykladať samostatne odkazom na vnútroštátne právo žalovaného štátu, a rozhodol, že článok 6 ods. 1 sa aplikuje tam, kde je „spor“ (rozpor), ktorého výsledok je priamo rozhodujúci pre „občianske práva“ v zmysle súkromných práv s tým, že nepodstatné spojenie alebo vzdialené následky nepostačujú (pozri napríklad rozsudok z 23. júna 1981 *Le Compte, Van Leuven a De Meyere*, séria A, č. 43, str. 20–21, ods. 44–47).

Domnievame sa, že právna veda vyvinutá Súdom si v tomto ohľade vyžaduje ďalšie zdokonalenie. Ak by článok 6 ods. 1 Dohovoru bol aplikovaný v každom prípade, keď boli súkromné práva ovplyvnené rozhodnutiami prijatými vo verejnom záujme, toto ustanovenie by obsahovalo skutočne neobmedzenú záruku súdneho preskúmania vládnych a správnych aktov. Podľa nášho názoru taký výklad nie je v súlade so zámerom alebo znením článku 6 ods. 1 a je nezlučiteľný s právnym stavom v mnohých členských štátoch Dohovoru.

Niekedy môže byť ťažké stanoviť deliacu čiaru medzi spormi určujúcimi občianske práva v zmysle článku 6 ods. 1 a tými, ktoré sa týkajú aktov, na ktoré sa toto ustanovenie nevzťahuje. Myslíme si, že minimálne akty v oblasti verejného alebo správneho práva, kde prevládajú motívy verejného záujmu a sú stanovené hlavne vzhľadom na politiku, sú mimo zamýšľaného rámca článku 6 ods. 1. Tieto faktory sú prítomné v tomto prípade.

Vyvlastňovacie povolenia sa úplne riadili verejným právom a so zreteľom na verejnú politiku. Vzťahovali sa na sťažovateľov nie ako na súkromné osoby, ale ako na vlastníkov majetku v danej oblasti mesta Štokholm. Neboli priamo určujúce pre súkromné práva, ale pre práva podľa verejného práva mesta Štokholm. Súdne preskúmanie aspoň zákonnosti prijatých opatrení by mohlo byť žiaduce rovnako v takýchto prípadoch, ale článok 6 ods. 1 Dohovoru ho nevyžaduje.

Podobné úvahy sa aplikujú v súvislosti so stavebnými zákazmi. Tieto obmed-

zenia treba vidieť v celom kontexte ako časť procesu plánovania a jeho podstatnú súčasť.

Z týchto dôvodov sme dospeli k záveru, že článok 6 ods. 1 nebol porušený.

ČIASTOČNE NESÚHLASNÝ NÁZOR SUDCU WALSHA

Je mi ľúto, že sa úplne nezhodujem s odôvodnením alebo závermi väčšiny mojich kolegov v rozsudku Súdu.

1. Článok 1 Dodatkového protokolu nevytvára záruku proti všetkým aktom štátu, ktoré môžu ovplyvniť trhovú hodnotu majetku. Článok 1 uznáva právo na súkromný majetok a právo byť tohto majetku pozbavený. Je zrejmé z ustanovenia článku 1, že tento nezaručuje právo na majetok ako absolútne právo.

Ustanovenia predpokladajú

- a) pozbavenie majetku vo verejnom záujme („*pour cause d'utilité publique*“) a
- b) kontrolu užívania majetku tam, kde je taká kontrola v „súlade so všeobecným záujmom“ („*accordance with the general interest*“, „*conformément à l'intérêt général*“).

Takto je jasné, že článok neakceptuje práva na súkromný majetok ako absolútne. Na rozdiel od toho predpokladá, že sa súkromný záujem podriadi verejnému blahu v takej miere, v akej sa to preukáže za potrebné.

2. V tomto prípade sa sťažovatelia sťažujú na vyvlastňovacie povolenia a takisto na obmedzenie užívania.

Čo sa týka vyvlastňovacích povolení, sťažnosť sa vzťahuje na nepriaznivý účinok na trhovú hodnotu po oznámení budúceho rozvoja. Nenamieta sa, že plánovaný budúci rozvoj je vo verejnom záujme. Nie je však účelom, aby boli sťažovatelia pozbavení akýchkoľvek svojich majetkových práv. Ak legitímny cieľ, konkrétne plánovanie mesta Štokholm, nevyhnutne ovplyvňuje hodnotu niektorých nehnuteľností v tomto meste dotknutých plánovaním, je to len prirodzene spojené s vlastníctvom majetku v oblasti, ktorá je predmetom plánovania. Ale to je veľmi vzdialené od čohokoľvek, čo by sa mohlo pokladať za konfiškáciu. Ak a keď je majetok nadobudnutý, bude náhrada zaň vyplatená. Záujem spravodlivosti nevyžaduje, aby sa odškodnenie muselo zaplatiť za zisky, ktoré by sa mohli dosiahnuť v prípade, ak sa neuskutočnil žiadny rozvoj danej oblasti. „Verejný záujem“ v pravom zmysle nevyhnutne predpokladá odôvodnený (spravodlivý) verejný záujem. Pokiaľ verejný záujem je odôvodneným a legitímnym záujmom, potom nevyhnutné opomenutie súkromného záujmu požadované na podporu verejného záujmu nemôže byť samo osebe nespravodlivé.

3. Zdá sa mi, že na otázku vyvlastňovacích povolení sa kladie neprimeraný dôraz. Reálnosť situácie spočíva v tom, že akonáhle je zrejmé, že budúce plánovanie mesta

Štokholm dostane určitú podobu, bude mať táto skutočnosť vplyv na predajnú cenu akéhokoľvek majetku, ktorý bude pravdepodobne ovplyvnený plánovacími zámermi alebo návrhmi. Preto vydanie povolenia nemožno posudzovať ako akt vyvlastnenia alebo ako akt ekvivalentný vyvlastneniu. Nanajvýš je to naznačenie možnej alebo dokonca pravdepodobnej budúcej udalosti. Sú to možnosti alebo pravdepodobnosti takýchto udalostí, ktoré ovplyvnia trh – nie ich naznačenie. Povolenie vlády samo osebe nevytvára žiadny plán. V mnohých krajinách miestne orgány často uverejňujú svoje plány rozvoja mnoho rokov predtým, ako sa akýkoľvek krok uskutoční s cieľom nadobudnúť akýkoľvek majetok, dokonca aj keď to môže byť celkom jasné z rozvojových plánov, že niektorý majetok alebo majetky budú musieť byť nadobudnuté celkom alebo sčasti na realizáciu navrhovaného plánu.

4. V tomto prípade je sťažnosť založená v podstate na údajnej strate možného budúceho zisku, ktorý by bol dostupný, keby nedošlo k prípadu normálneho a legitímneho mestského plánovania. Pokiaľ sa vyvlastnenie naozaj neuskutoční, sťažovatelia nie sú obmedzení nakladať so svojím majetkom, hoci nepochybne na trhu, ktorý je brzdený vyhliadkou možného vyvlastnenia v budúcnosti. Je to však normálne vo väčšine oblastí perspektívneho plánovania. Neexistuje žiadny dôkaz naznačujúci, že skutočná hodnota odškodnenia bude akokoľvek nižšia alebo menej hodnotná ako odškodnenie, ktoré by bolo splatné v prípade, keď by došlo k vyvlastneniu bezprostredne po vydaní povolenia vládou. Akýkoľvek pokles hodnoty pripočítateľný k existencii mestského rozvojového plánu by bol taký istý v každom prípade. Je to prvok, ktorý nie je bežne ovplyvnený plynutím času. Pokiaľ sú sťažovatelia oprávnení na odškodnenie za samotnú existenciu rozvojového plánu, nemôžu sa sťažovať, že sa stali obeťami porušenia prvého odseku článku 1 Protokolu. Podľa môjho názoru článok žiadne také právo nezaručuje.

5. Hoci obmedzenie užívania je nepochybne prepojené s navrhovaným rozvojom, je to samostatná záležitosť. Je bežnou praxou plánovacích orgánov obmedziť užívateľov určitého majetku v záujme požiadaviek plánu rozvoja. Neexistuje žiadne zaručené právo na užívanie majetku akýmkoľvek spôsobom podľa výberu vlastníka. Užívateľ môže byť legitímne obmedzený v záujme všeobecného dobra. Obmedzenia sú v tomto prípade limitované naliehavou potrebou plánovania a neexistuje žiadny dôkaz o akomkoľvek svojvoľnom obmedzení. Legitímnosť navrhovaného plánu rozvoja nebola nijakým spôsobom napadnutá.

Hoci článok 1 Protokolu nevyhnutne neuvažuje o určitom odškodnení v každom prípade vyvlastnenia alebo obmedzenia majetkových práv z dôvodu „verejného“ alebo „všeobecného záujmu“, v týchto prípadoch nebol žiadny náznak toho, že by nebola v prípade vyvlastnenia primeraná náhrada vyplatená.

6. Podľa môjho názoru obidva odseky článku 1 Dodatočného protokolu sú aplikovateľné na tieto prípady, ale domnievam sa, že k ich porušeniu nedošlo.

7. Podľa môjho názoru nebol porušený článok 17 a 18 Dohovoru.

8. Zastávam takisto názor, že nebol porušený článok 14. Diskriminácia, ktorú predpokladá článok 14, nie je obmedzená na príklady uvedené v texte článku a akákoľvek forma diskriminácie *ejusdem generis* je takisto zakázaná.

Sťažovatelia tvrdili, že boli diskriminovaní v tom zmysle, že obišli horšie ako osoby, ktorých majetok nebol ovplyvnený navrhovaným rozvojom. Výber majetku sťažovateľov sa uskutočnil podľa požiadaviek rozvojového plánu a žiadnym spôsobom nebol založený na totožnosti ani na žiadnom inom charakteristickom znaku sťažovateľov, ako to predpokladá článok 14.

9. Súhlasím s rozsudkom Súdu, čo sa týka článku 6 ods. 1 Dohovoru, ako je to uvedené v odsekoch 78 až 87 rozsudku Súdu.

10. Z dôvodov uvedených Súdom, takisto súhlasím, že nie je potrebné preskúmať prípad podľa článku 13.

11. Rovnako súhlasím s rozhodnutím Súdu pokiaľ ide o článok 50, ako to uvádza odsek 89 rozsudku.

Citované rozsudky:

Marckx, rozsudok z 13. júna 1979, séria A, č. 31, str. 27, ods. 63 a str. 28, ods. 64

Le Compte, Van Leuven a De Meyere, rozsudok z 23. júna 1981, séria A, č. 43, str. 20, ods. 44 a 45